

ΣΠΕΤΣΑΙ

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-1485-9

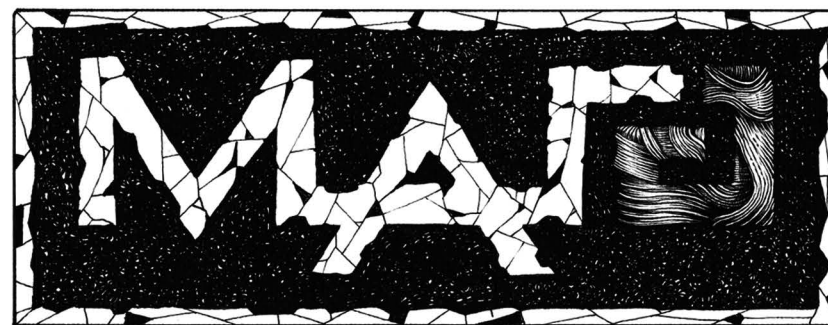
9 786171 214859

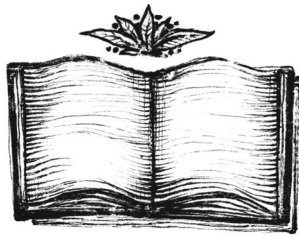

ΔΖΟΗ ΦΑΥΛΖ

ΔΖΟΗ ΦΑΥΛΖ

John Fowles

The Magus

A Novel

Джон Фаулз

Маг

Роман

УДК 821.111
ББК 84(4Вел)
Ф28

Це видання публікується з дозволу
Aitken Alexander Associates Ltd. та The Van Lear Agency LLC

Перекладено за виданням:
Fowles J. The Magus: A Novel / John Fowles. — New York:
Little, Brown and Company, 1977. — 656 p.

Переклад з англійської Олега Короля

Фаулз Дж.

Ф28 Маг : роман / Джон Фаулз ; пер. з англ. О. Короля. — Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. — 528 с.
ISBN 978-617-12-1485-9

«Маг» — один із найвизначніших творів ХХ століття. Англійський пост-модерніст Джон Фаулз працював над романом у 1950—1977 роках і вважав його «своєрідним рагу про сутність людини». «Маг» відзначається гостротою дії, несподіваними поворотами сюжету, сплавом містики, фантастики й реалізму, глибокою психологічністю та тонкою іронічністю. 1999 року видавництво «Modern Library» опублікувало рейтинг «100 найкращих романів», у редакторській і читацькій версіях якого «Маг» посів 93-тє і 71-ше місця. У 2003-му в опитуванні Бі-Бі-Сі «The Big Read» цей роман опинився на 67-му місці. 1999 року Джон Фаулз став номінантом на здобуття Нобелівської премії саме завдяки «Магу».

УДК 821.111
ББК 84(4Вел)

**ВАВИЛОНСЬКА
БІБЛІОТЕКА**

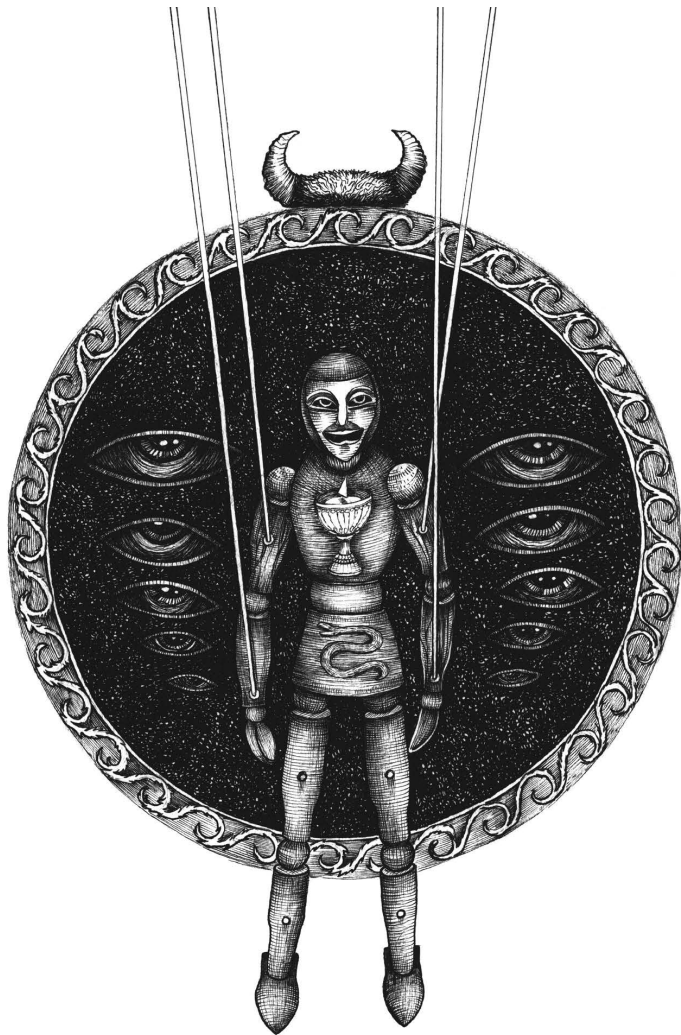
Книжку видано в рамках проекту
«Вавилонська бібліотека» за підтримки
юридичної компанії «МОРІС ГРУП»

Куратори:

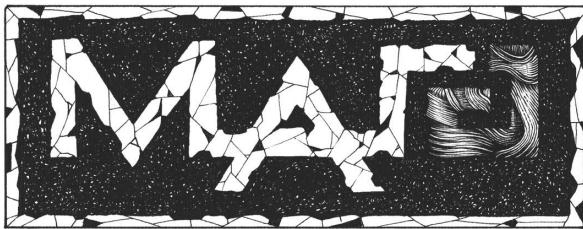
Роман Малиновський
Віктор Вінтоняк
Віктор Кімакович

ISBN 978-617-12-1485-9 (укр.)
ISBN 978-0-316-23023-0 (англ.)

© J.R. Fowles Ltd, 1965, 1977
© Король О., переклад, 2015
© Кіріллов К., ілюстрації, 2016
© Nemiro Ltd, видання українською мовою, 2016
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»,
переклад та художнє оформлення, 2016

ДЖОН ФАУЛЗ

Астарті¹

Маг, Волхв, Чародій — фокусник, костирник і кугляр у світі паскудного обману. Це поширене трактування відповідає справжньому символічному значенню так само, як ужиток карт таро у ворожінні відповідає їхній містичній суті, згідно з езотеричним вченням символізму...

*На столі поперед Мага розташувалися карти таро чотирьох мастей — символи, що позначають складові частини природного життя й, неначе фішки, лежать на очах адепта, а той трактує їх на свій розсуд. Внизу поміщено троянди та лілії — *flos sampri* й *lilium convallium*, перетворені на садові квіти, щоб показати культуру високих поривів.*

Артур Едвард Вейт, «Ключ до таро»²

¹ Посвята з першого видання цієї книжки. (Тут і далі — примітки перекладача).

² Артур-Едвард Вейт (1857—1942) — англійський християнський містик і окультист, співавтор карт таро Райдера — Вейта.

ПЕРЕДМОВА

Хоча в плані тематики та сюжету це видання не варто вважати новою версією «Мага», однак воно відрізняється від попереднього не тільки стилістичними правками. Багато епізодів фактично переписано наново, один чи два додано. Я пішов таким не дуже звичним шляхом, зокрема, й тому, що саме ця книжка — судячи з адресованих мені листів — зацікавила читачів більше, ніж увесь мій попередній доробок. Віддавна силкуюся примиритися з тим, що твір, який мені — з погляду професіонала — найменш подобається (на першій порі після публікації численні його рецензенти радо поділяли таку не дуже похвальну оцінку), й далі принадажу більшість моєї читацької аудиторії.

«Маг» вийшов 1965 року. Це моя третя з ліку книжка, але з усякого погляду, якщо не зважати на дату опублікування, вона таки перша. Я почав писати цей роман на початку 1950-х років, і відтоді його фабула й тональність зазнавали безлічі змін. У первинній версії «Мага» був виразний містичний елемент — спроба створити щось співзвучне з шедевром Генрі Джеймса «Оберт гвинта». Однак тоді в мене не було цілісної системи поглядів на свою мету — як у житті, так і в цій книжці. Об'єктивна частина мого «я» не вірила в те, що колись мене друкуватимуть, суб'єктивна ж незграбно й завзято творила міф і не могла від нього відректися. Дуже добре пам'ятаю, як мені раз по раз доводилося відкидати первинні ескізи через невміння описати те, що хотілося. Робота валилася з рук через вади техніки й ту дивну особливість уяви, що видається скоріш нездатністю відтворити реальне, ніж невмінням матеріалізувати нереальне (хоч насправді з цих двох припущень слушне друге).

А проте 1963 року, коли успіх «Колекціонера» додав мені трохи віри у свою спроможність як літератора, саме «Маг» — безконечно катований і безліч разів перелицьований каліка — запрагнув узяти першість над іншими творами, до яких я брався в п'ятдесятих роках... хоч, як гадаю, щонайменше два з них були значно презентабельніші й могли б викликати гучніший розголос — принаймні в Англії.

У 1964-му я взявся до роботи — скомпонував і переробив усі написані раніше розділи. Та все одно «Маг» залишався учнівським твором, під фабулярним нашаруванням розпізнавався записник про дослідження незнамого краю, здебільшого неправильно проваджене й хибно трактоване. Навіть в остаточній, опублікованій редакції цієї книжки набагато більше випадкового й наївно інтуїтивного, ніж міг би подумати інтелектуальний читач. Найтяжчий огріх з усього закинутого мені критикою полягав нібито в тому, що «Маг» — це холодно розраховане вправління у фантазії, інтелектуальна гра. А тим часом одна з невиправних вад книжки — це спроба приховати справдешній вигляд ненастанних змін потоку свідомости, під впливом яких її написано.

Крім очевидного впливу Юнга, чії теорії в той час мене дуже цікавили, велику роль у написанні «Мага» відіграли три книжки. Я добре тямив, що зразком для мого твору послужив «Великий Мольн» Алена Фурньє; аж так добре, що в новій редакції довелося видалити цілу низку надто вже явних запозичень. Мабуть, ці паралелі не дуже різали б око літературознавцеві-формалістові, але без свого

французького прообразу «Маг» був би зовсім іншим. Здатністю «Великого Мольна» впливати на сферу позалітературного досвіду (це стосується принаймні декого з нас) — ось чим я хотів наділити свою книжку. Ще одна хиба «Мага», з якою я теж не зумів упоратися, впливає з того, що я не розумів простої речі: він виражає переживання, характерні власне юначому віку. Герой книжки Фурньє, на відміну від мого, юний.

Хоч це може видатися дивним, але на написання мого роману, безсумнівно, вплинув також «Бівіс» Річарда Джефферіза — книжка, що заповонила мою дитячу уяву. Як гадаю, письменник — свідомо чи підсвідомо — формується в дуже молодому віці, а з «Великим Мольном» «Бівіс» має спільну рису — зображає зовсім інший світ, ніж той, який бачить дитина з заможної родини, народжена в передмісті, схожа на мене змалку. Кажу це, щоб підкреслити: глибинний зміст і дух таких книжок залишаються з нами й після того, як ми з них виростемо.

У той час я ще не усвідомив, що в основі «Мага» є ще одна — третя книжка, а нині висловлюю вдячність спостережливій студентці Ридинзького університету, яка написала мені через багато років після виходу «Мага» у світ і вказала на низку паралелей з «Великими сподіваннями». Вона не могла знати, що це єдина книжка Діккенса, яку я завжди цінував і любив (за неї пробачаю цьому письменникові багато чого іншого, яке мені не подобається в його творах); що я, тоді ще вчитель, почавши писати свій власний роман, залюбки викладав про «Великі сподівання» в класі; що довго носився із задумом зробити з Кончіса жінку й почасті здійснював цю ідею, втіливши деякі риси міс Гавішем в образі пані де Сейтас. У нову редакцію «Мага» я помістив невеликий уривок, віддавши данину цьому не зауваженому раніше впливу.

Коротко скажу про дві значніші зміни. У двох епізодах посилено еротичний мотив. Я попросту набрався духу і впровадив те, на що колись не наважувався. Друга зміна стосується закінчення. Хоч його головна ідея ніколи не видавалася мені аж такою неясною, як декотрим моїм читачам (мабуть, тому, що вони не приділили належної уваги двовіршу із «Всенощної Венери»³, яким закінчується книжка), та я визнав, що міг би й виразніше натякнути про бажану розв'язку... і ось зробив це.

Мало хто з письменників охоче відкриває автобіографічне обумовлення своїх творів, яке переважно полягає не в конкретних датах, фактах та заняттях, — і я не виняток. А однак мій Фраксос («обгороджений острів») — це справдешній грецький острів Спеце, де в 1951—1952 роках я викладав у приватній школі з пансіоном, тоді не дуже схожий на описану в «Магу». Якби я спробував змалювати близький до дійсності образ школи, то довелося б написати сатиричний роман⁴.

Широко відомий грецький мільйонер, що недавно придбав частину острова, не має нічого спільного з моїм, придуманим; пан Ніархос з'явився на Спеце

³ Анонімна поема латинською мовою III — IV століття н. е.

⁴ Є ще один цікавий роман про цю школу — «Алеко»: *Kenneth Matthews, «Aleko» (Peter Davies, 1934)*. Також французький письменник Мішель Деон опублікував автобіографічний твір «Балкон на Спеце»: *Michel Déon, «Le Balcon de Spetsai», Gallimard, 1961* (примітка автора).

значно пізніше. Також і попередній власник вілли «Бурані» — розкішних апартаментів, що їх, як і певні зовнішні риси його самого, я зобразив у книжці, аж ніяк не прототип мого персонажа, хоча, як знаю, таке припущення стає чимсь на зразок місцевої легенди. З цим паном, приятелем Венізелоса-старшого⁵, ми побачилися всього двічі, та й то дуже коротко. Запамятався мені його будинок, а не він сам.

Відтоді мені вже не доводилося бувати на Спеце, й, судячи з того, що я чув, нині було б важко навіть уявити цей острів таким, яким я змалював його зразу після війни. Там не було з ким водити компанію, хоча в школі весь час працювали два вчителі-англійці, а не один, як у книжці. Завдяки щасливому випадку я познайомився з чудовим колегою, нині вже давнім другом — Денісом Шарроксом. Неймовірно начитаний, він набагато краще, ніж я, знав грецькі звичаї. Саме Деніс перший запровадив мене до вілли, а незадовго перед тим відмовився від своїх літературних амбіцій. Криво всміхнувшись, ствердив, що на попередніх відвідинах у «Бурані» він написав останнього вірша в житті. Незбагненим чином ці слова збудили мою фантазію: дивовижна усамітнена вілла, чудові краєвиди навколо неї, крах ілюзій мого приятеля. Наближаючись до цієї оселі, що стояла на мисі, ми почули музику, несподівану на тлі античного пейзажу... звуки не благородного плеєлівського клавесина⁶, як у романі, а чогось такого, що абсурдно наводило на думку про валлійську каплицю. Сподіваюся, ця фісгармонія досі там. Вона теж щось та й викликала.

У той час чужинці — навіть греки — були на острові великою рідкістю. Пам'ятаю, одного разу до нас із Денісом примчав хлопчик і повідомив, що з афінського пароплава зійшов якийсь англієць, а ми, неначе два Лівінгстони, вирушили привітати нечуваного прибульця на нашому пустинному острові. Наступного разу приїхав Кацимбаліс, «маруссійський колос» Генрі Міллера⁷, і ми поквапилися висловити йому пошану. Тоді в Греції витав милий, зворушливий дух села.

Цей острів, крім його обжитих закутків, таки населяли привиди — щоправда, витонченіші й гарніші, ніж ті, що я створив. Я ніде не чув такої, як тут, загадкової тиші соснових борів, схожої на вічно чистий аркуш, спраглий якщо й не записки, то принаймні слова. Від неї виникало дивовижне відчуття втрати часу й участі в народженні міфу. Здавалося, де-де, а в такому місці навряд чи може щось статися, проте у повітрі невідступно витала провість подій. Тутешній дух-покровитель — *genius loci* — був дуже схожий на героя найвишуканіших віршів Малларме про незримий політ, про слова, безрадні перед несказаним. Важко описати значення цих вражень для мене як письменника. Вони пройняли моє єство й позначилися на ньому глибоше, ніж усі інші спогади про людей і природу

⁵ Елефтеріос Венізелос (1864—1936) — прем'єр-міністр Греції.

⁶ Ігнац-Йозеф Плеєль (1757—1831) — французький композитор і видавець австрійського походження, засновник фортеп'яної фабрики, яка й досі діє.

⁷ «Маруссійський колос» (1941) — книжка нарисів американського письменника і художника Генрі-Валентайна Міллера (1891—1980). Йоргос Кацимбаліс (1899—1978) — грецький видавець, герой цієї книжки.

цього острова. Вже тоді я усвідомив, що з багатьох поглядів став невинним вигнанцем із англійського суспільства, однак романістові належить зазнати ще важчого вигнання.

На перший погляд, ці враження гнітючі, як і в багатьох початківців — письменників і художників, що приїжджають до Греції шукати натхнення. Породжене таким досвідом відчуття нездарності і духовного отупіння ми прозвали егейською хандрєю. Треба бути справді зрілим митцем, аби створити щось вартісне на тлі найчистіших і найгармонійніших краєвидів нашої планети; особливо ж коли знаєш, що в них могли якнайкраще вписуватися тільки ті люди, які траплялися в прадавні часи. Острівна Греція й досі Кіркея; й мандрівному митцеві не варто тут засиджуватися, якщо він дбає про свою душу.

Крім згаданого вище, під час мого перебування на Спеце не діялося нічого іншого, що мало б якийсь зв'язок із «Магом». Реальні основи описаних у книжці подій постали після мого повернення до Англії. Утікши від Кіркеї, я важко пережив наслідки втечі. Ще не тямив тоді, що романістові конче потрібні втрати, що вони дуже сприяють творчості, хоча йому самому завдають болю. Невиразне чуття якогось недоситу, змарнованої нагоди спонукало мене пересадити зазнані вже в Англії особисті прикросі на ґрунт пам'яті про Спеце з його безлюдними просторами. У споминах цей острів помалу перетворювався на втрачений рай, на безіменний — *sans nom* — маєток Алена-Фурньє, а то й на Бівісову ферму. Поступово мій герой Ніколас набирав виразних рис якщо й не пересічного сучасника-англійця, то принаймні пересічної людини з мого суспільного прошарку та середовища. У прізвищі, яким я наділив цього персонажа, криється родинний каламбур. Змалку я вимовляв «*f*» замість «*th*», і насправді назва «Ерфе» замінила слово «*Earth*» — «Земля». Такий словотвір значно випередив у часі підхожу асоціацію з Оноре Д'Юрфе та його «Астресею»⁸.

Сподіваюся, що написане вище звільнить мене від обов'язку тлумачити «значення» цієї оповіді. Роман, хай навіть прозоріше задуманий і виразніше викладений, ніж мій, — це аж ніяк не кросворд, у якому заданій легенді відповідає один-єдиний набір правильних відповідей. Інколи я зневірююся в тому, що колись вдасться викоренити хибне трактування цієї аналогії («шановний пане Фаулзе, будьте ласкаві пояснити, що означає...») з голів нинішніх тлумачів-раціоналістів. Якщо в «Магу» і є якийсь «справжнє значення», то його не більше, ніж у таблиці, взятій із психологічного тесту Роршаха. Це значення залежить від реакції, викликаной в читача, а, як на мене, й мови не може бути про якусь задану наперед «правильну» реакцію.

Мушу додати, що, переробляючи текст, я не ставив за мету врахувати чимало слуханих закидів стосовно надміру, зайвої ускладненості, штучності і такого іншого, що їх суворі зрілі критики висловили про перше видання книжки. Тепер я знаю, у якому віці читачів найбільше приваблює «Маг»; знаю також і те, що він повинен назавжди залишитися романом про юність, написаним рукою юнака-переростка. Виправдовує мене тільки те, що всім митцям належить

⁸ Можна провести ще одну паралель: Ерфе — Орфей.

вільно й цілковито охоплювати свій життєвий досвід. Решта світу може піддавати цензурі й хоронити своє особисте минуле. Ми не можемо, а тому аж до смертного дня мусимо залишатися не зовсім зрілими — як свіжа зелень — і сподіватися, що вона стане урожайною зеленню. У найвідвертішому з сучасних романів про романістів, в останньому, болісному творі Томаса Гарді «Кохана», не змовкає нарікання на те, що начебто вже «зрілим», літнім творцем і далі верховодить його «я» з молодих років. Можна позбутися цієї тиранії, як учинив сам Гарді, але за це доводиться розплатитися здатністю писати твори. «Маг» теж був спонтанним, зовсім не усвідомленим возвеличенням такого ярама.

Якщо в моєму — більш ірландському, ніж грецькому, — вінегреті з домислів про суть існування людини та з вимислів і була якась головна ідея, то вона, мабуть, полягала в альтернативному заголовку (й досі, буває, шкодую, що відкинув його): «Гра в Бога». Я задумав Кончіса як набір личин, що відображають уявлення про Бога — від містичного до псевдонаукового, обтяженого фаховим арго; тобто набір хибних понять про те, чого немає в дійсності, — про абсолютне знання і абсолютне могуття. Розвіювання таких ілюзій я й досі вважаю найгуманістичнішою метою. Добре було б, якби якийсь надприродний Кончіс пропустив арабів та ізраїльтян, ольстерських католиків та протестантів через евристичну м'ясорубку, в якій побував Ніколас.

Я не виправдовую Кончісового рішення під час страти. Наголошую на реальності дилеми. Бог і свобода — полярно протилежні поняття; люди вірять у придуманих богів передусім тому, що бояться повірити у свободу. Я досить довго живу, аби спостерегти, що деколи вони це роблять з добрих спонукань. Натомість я керуюся таким головним принципом, який маю за стрижень «Мага»: справдешня свобода перебуває між двома полюсами дилеми, а не в одному чи другому з них, тому вона не може бути абсолютною. Будь-чия свобода, хай навіть дуже відносна, може виявитися химерою, але моя власна й донині воліє вважати інакше.

1976

Джон Фаулз

ЧАСТИНА ПЕРША

Un débauché de profession est rarement un homme pitoyable.

*De Sade,
«Les Infortunes de la Vertu»⁹*

⁹ «Закоренілий розпусник рідко заслуговує на співчуття» (Де Сад, «Недоля чесноти»).

Розділ 1

Я народився 1927 року, єдина дитина англійців, виходців із середнього класу, вихованих у гротескній видовженій тіні потворної карлиці — королеви Вікторії, які так і не спромоглися глянути згори на історію, щоб вибратися звідти. Закінчивши привілейовану приватну школу, я два роки марнував час у війську, а тоді вступив до Оксфордського університету. Ось там і почав розуміти, що я зовсім не такий, яким хотів бути.

Набагато раніше я втямив, що мені придалися б інші батьки та предки. Батько був бригадний генерал — аж ніяк не завдяки якимсь видатним професійним здібностям, а тільки тому, що у відповідний час дожив відповідного віку; мати могла послужити справдешнім зразком дружини майбутнього генерал-майора. Зокрема, вона ніколи не перечила йому й завжди — навіть тоді, коли чоловік перебував за тисячі миль від домівки — поводитися так, ніби він у сусідній кімнаті прислухається до жіничиних слів. Поки тривала війна, я рідко бачився з батьком і в довгих проміжках між побаченнями вимріював його образ, менш чи більш близький до ідеалу, та не пізніш як на третю добу генеральської відпустки цей образ генеральним (неоковирний, зате доречний каламбур) чином руйнувався.

Як і всі люди, що не доросли до своєї посади, він чіплявся за показне, несуттєве та дріб'язкове й, замість ворухити звивинами, клепає собі панцир із гучних, писаних з великої літери слів: Дисципліна, Традиція, Почуття Обов'язку... А коли я насмілювався суперечити (таке траплялося дуже рідко), батько брав одне з цих священних слів і лупив ним мене по голові; безсумнівно, у такий самий спосіб він поведився зі своїми підлеглими. Якщо хтось із них відмовлявся підкоритися й принишкнуту, то генерал злостився, а точніше — дозволяв собі злоститися. Ця злість була схожа на лютого рудого пса, якого будь-коли можна спустити з ланцюга.

За родинним переказом, доволі надуманим, наші предки емігрували з Франції після скасування Нантського едикту — гугеноти-шляхтичі, далекі родичі Оноре Д'Юрфе, автора «Астреї», бестселера сімнадцятого сторіччя. Щоправда, — якщо не врахувати колеги Карла Другого у віршомазанні, Тома Дюрфея¹⁰, спорідненість з яким не менш сумнівна, — ніхто з нашого роду не мав нахилу до творчості; у всіх поколіннях ці матроси, капітани, священики та дрібні землевласники різнилися тільки одягом і потерпали від згубної пристрасти до азартних ігор. Мій дід мав чотирьох синів. Двоє не повернулися з Першої світової війни, а третій вибрав бридкий спосіб позбутися атавістичного спадку — втік до Америки, не оплативши картярських боргів. Мій батько — наймолодший із братів, прикметний усіма тими рисами характеру, які належало б мати найстаршому, ніколи не обмовлявся про життя цього втікача, тож не знаю, чи він ще живий і чи є в мене по той бік Атлантики двоюрідні брати та сестри.

Ще старшокласником я втямив, що мої батьки хибують на велику ваду — не відчують нічого іншого, крім зневаги, до способу життя, який мені хотілося б

¹⁰ Томас Дюрфей (1653–1723) — англійський літератор, автор пісень і 32 драматичних творів.

провадити. Я успішно студював англійську мову, публікував у шкільному журналі вірші під псевдонімом і вважав Дейвіда-Герберта Лоуренса найвидатнішою людиною сторіччя. Мої батьки, звісно ж, не читали цього письменника, а якщо й чули про нього, то хіба що у зв'язку з «Коханцем леді Чаттерлей».

Я поблажливо ставився до материні м'якої емоційності та батькових нападів нестримних веселощів. Деякі їхні риси характеру мені завжди подобалися, хоча самі батьки були проти такого вподобання. На час, коли згинув Гітлер, а мені стукнуло вісімнадцять, я сприймав батька й матір тільки як достачальників матеріальних благ, мусив виставляти напоказ формальну вдячність і не міг здобути на відповідні синівські почуття.

Я провадив подвійне життя і в школі набув репутацію естета й циніка часів війни. Довелося таки піти в армію, на те мене спонукали Традиції та Жертвенність. Я запевняв усіх (і директор школи підтвердив ці запевнення), що маю намір згодом вступити до вишу. У війську й далі тривало подвійне життя: на людях я грав нудотну роль сина хвацького генерала Ерфе, а на самоті гарячково ковтав прозу видавництва «Пенгвін» і збірки віршів. Демобілізувався при першій же нагоді.

До Оксфордського університету я вступив у 1948-му. На другому році навчання в коледжі Магдаліни, зразу після літніх канікул, під час яких я майже не бачився з батьками, моєму батькові випало полетіти до Індії. Він узяв із собою матір. Літак, у якому вони подорожували, потрапив у грозу й, розбившись за сорок миль на схід від Карачі, став похоронним вогнищем із залізяччя та високооктанового бензину.

Коли минув перший шок, мені зразу ж полегшало, я почувся на волі. Мій найближчий родич, материн брат, фермерував у Родезії, тож тепер не було кому наступати на горло моєму «я» — як на мене, справжньому. Звичайно ж, моїм слабким місцем була синівська шанобливість, зате я добре орієнтувався в модних інтелектуальних течіях.

Принаймні вважав, що добре орієнтуюся, — як і інші диваки, мої однокашники з коледжу. Заснувавши невеличкий клуб під назвою «*Les Hommes Révoltés*»¹¹, ми пили сухий херес і (як спротив моді на грубововняне ура-патріотичне дрантя кінця сорокових років) одягали темно-сірі костюми та чіпляли на шию чорні краватки. На наших зустрічах ми дискутували про буття й небуття¹², а безладний спосіб життя називали екзистенціалістським. Невтаємниченим людям він видався б примхливим, геть егоїстичним. Нам годі було втямити, що герої (чи антигерої) французьких екзистенціалістських романів живуть на папері, а не в дійсності. Ми силкувалися мавпувати з цих героїв, помилково вважаючи метафоричний опис складних станів духу готовим рецептом правильної поведінки. І, як годиться, приймалися непідробним болем. Багато хто з нас попросту хотів видаватися оригіналом — у дусі вічного оксфордського дендизму. У клубі таке вдавалося.

¹¹ «Бунтівливі люди», від заголовка книжки Альбера Камю «*L'Homme révolté*».

¹² «Буття і ніщо» («*L'Être et le Néant*»), твір Жана-Поля Сартра.

Я набрався звички до розкоші й набув штучних манер. Діставши диплом середнячка, тішився високою ілюзією — вважав себе поетом. Ніщо не стоїть так далеко від поезії, як моя тодішня псевдоаристократична — з претензіями на всевідання — знудженість життям взагалі й зароблянням на життя зокрема. Я не доріс до розуміння, що цинізмом завжди маскують нездатність зарадити собі — коротко кажучи, імпотенцію, і що найбільше зусилля доводиться докладати до того, аби зневажати саме зусилля. Правда, я засвоїв крихту завжди корисної сократівської чесноти — найбільшого дару нашій культурі від Оксфорда. Ця дешиця допомагала мені від випадку до випадку поступово усвідомлювати, що не можна обмежуватися бунтом проти свого минулого. Одного разу в колі друзів я зопалу наговорив багато чого прикрого про армію, а коли повернувся додому, раптом збагнув: саме мої безкарно виголошені тиради, від яких мій покійний батько, мабуть, перевертається в могилі, свідчать про те, що я й досі під його впливом. Річ у тому, що я не був природженим циніком. Стався таким із потреби бунтувати. Відкинувши те, що ненавидів, я не знайшов того, що можна було б полюбити, тож удавав, що у світі ніщо не заслуговує на любов.

Я ступив у світ, добряче запасшись усім, що мало прирікати мене на невдачі. В батьковому панцирі основних понять не було Фінансової Обачности. Генерал завжди оплачував величезні, аж смішні рахунки в Ладброука¹³, та й в офіцерському клубі витрачав захмарні суми, бо прагнув бути популярним і брак особистого шарму компенсував надміром спиртних напоїв. Заплативши податок на спадок і витратившись на адвокатів, я залишився з рештками батьківських грошей, на які годі було прожити. Хоч куди я пробував влаштуватися — чи то на дипломатичну, цивільну й колоніальну службу, чи то в банки, торговельні заклади та рекламні агенції, всюди вже з першого погляду робота видавалася понад міру передбачуваною й нудною. Я відбув кілька співбесід, а що не вважав за потрібне симулювати палкий ентузіазм, якого в нас сподіваються від службовця-початківця, то всі ці спроби випали невдало.

Кінець кінцем я вчинив так само, як і незліченні оксфордські випускники з цілої низки поколінь: відповів на оголошення в «Таймс едьюкейшнл сапплмент»¹⁴ і подався до абиякої приватної школи на сході Англії. Там зі мною побалакали й запропонували вчителювати. Згодом я дізнався, що в той час, коли до початку семестру залишалось три тижні, на цю роботу, крім мене, претендувало всього двоє випускників-редбриківців¹⁵.

Масовий продукт середньої верстви суспільства — хлопці, яких я мав просвіщати, були нікудишні учні; кошмарне містечко могло в будь-кого викликати клаустрофобію; ну а найнестерпнішою річчю виявилась учительська кімната. Йдучи з неї на урок, я почував полегшу. Над нами, педагогами, понурою хмарою нависали

¹³ Лондонська букмекерська контора.

¹⁴ Освітній додаток газети «Таймс».

¹⁵ Редбрик (англ. red brick — «червона цегла») — поточна назва англійських вишів, заснованих у XIX й першій половині XX століття. До початку 1960-х років була іронічною, відтоді стала нейтральною з певним шанобливим відтінком.

нудьга й мертвотна обумовленість дальшого життя. Справдешня нудьга, а не вдавана модна хандра. Вона породжувала лицемір'я, святенництво, безсильну лють старих учителів, свідомих свого краху, і молодих, що дожидалися такого самого краху. Оті старигани наводили на думку проповідь під шибеницею. Досить було глянути на них — і йшла обертом голова, немовби цей погляд кинуту в бездонну яму людської марноти... Десь такі враження в мене були впродовж другого семестру в школі.

Несила мені марнувати життя, тиняючись у такій Сахарі. Що гострішало це відчуття, то виразнішав висновок: ота закостеніла бундючна школа — не що інше, як іграшковий макет усієї Англії, й не вдасться його спекатися, якщо не виїдеш за кордон. Як на те, мені ще й набридла дівчина, з якою я зустрічався.

Мою заяву про звільнення прийняли з розумінням і з умовою, що я попрацюю ще до кінця навчального року. Я не раз натякав про свою непосидючість, ну а директор з першого ж разу виснував, що мене тягне до Сполучених Штатів чи домініонів.

— Я ще не вирішив остаточно, пане директоре.

— Як гадаю, ми могли б зробити з вас, Ерфе, непоганого вчителя. Та й ви, знаєте, могли б на нас добре вплинути. Ет, тепер пізно про це говорити.

— Мабуть, так. На жаль.

— Не схвалюю мандрів по заграницях. Раджу вам залишитися. Втім... *vous l'avez voulu, Georges Danton. Vous l'avez voulu*¹⁶.

Дуже промовиста помилка в цитуванні.

У день мого від'їзду лив дощ. Мене переповнювало радісне збудження — дивовижно розкішне відчуття окриленості. Я не знав, куди подамся, зате знав, чого мені треба. Чужої землі, чужих людей, чужої мови і — тоді я ще не міг вбрати цю думку у слова — чужої таємниці.

Розділ 2

Дізнавшись, що Британська рада¹⁷ набирає працівників, у перших числах серпня я приїхав на Дейвіс-стріт. Співбесіду зі мною провадила завзята дама, схиблена на так званій культурності, — по її словниковому запасі і манері зверхньо говорити можна було розпізнати вихованку Роудинської школи¹⁸.

Дуже важливо, довірилася мені дама, щоб за рубежем «нас» репрезентували найдостойніші люди, але надто вже марудно давати оголошення про кожну

¹⁶ Правильна цитата з комедії Мольєра «Жорж Данден»: «*Vous l'avez voulu, Georges Dandin*» — «Ви цього хотіли, Жорже Дандене» (франц.).

¹⁷ Неміністерський департамент уряду Великобританії, що поширює британську культуру за межами країни.

¹⁸ Школа-інтернат для дівчат 11 — 18 років у селищі Роудин, в передмісті Брайтона (Великобританія).

вакансію й говорити з кожним претендентом; та й, зрештою, за кордоном доводиться обмежувати кількість персоналу. Ось тут дійшло до суті справи: можна розраховувати тільки на посаду шкільного вчителя англійської мови.

— Це вас не дуже лякає?

— Дуже, — відповів я.

Наприкінці серпня я на безбач дав оголошення в газеті. Мовляв, ладен виїхати хоч куди й робити хоч що. Надійшло кілька відгуків. Крім брошурок із нагадуваннями, що моя доля в руці Божій, було три чарівливі листи від голоштанних проїдисвітів, завжди готових поживитися за чужий рахунок. У четвертому йшлося про нещоденну, дуже добре оплачувану роботу в Танжері (чи знаєте ви італійську мову?). Я написав туди, але так і не дістав відповіді.

Наближався вересень, я помалу втрачав надію. Подумки бачив себе самого запертим у глухий кут, змушеним знову гортати осоружний «Едьюкейшл сапплмент» — безконечний сірий список безконечних сірих робіт. Що ж, одного ранку я таки повернувся на Дейвіс-стріт і спитав, чи немає вчительських вакансій у Середземномор'ї. Моя знайома дама, що неймовірно надуживала слова «дуже», «неймовірно» та «страшенно», пішла по папку. Сидячи в приймальні під цеглясто-помідорною картиною Метью Сміта¹⁹, я уявляв себе в Мадриді, Римі, Марселі, Барселоні... ба навіть у Лісабоні. За кордоном усе інше. Там не буде вчительської і я писатиму вірші. Тим часом повернулася службовка. Їй страшенно прикро, але всі хороші місця вже зайнято. Ось що залишилося — запит із Мілана. Я заперечливо хитнув головою. Дама поспівчувала мені.

— Є ще ось це, останнє оголошення. Ми тільки-но його надрукували, — сказала вона й простягла мені витинок із газети.

ШКОЛА ІМЕНІ ЛОРДА БАЙРОНА, ФРАКСОС

Школа імени лорда Байрона (Фраксос, Греція) до початку жовтня оголошує вакансію молодшого викладача англійської мови. Претенденти повинні бути неодружені й мати диплом англійського філолога. Знати новогрецьку мову не обов'язково. Платня — еквівалент шестиста фунтів за рік. Передбачено контракт на два роки, його можна буде поновити. Затрати на проїзд компенсуються на початку й наприкінці контрактного терміну.

Службовка дала мені ще проспект, що нуднувато конкретизував оголошення. Фраксос — острів в Егейському морі, близько вісімдесяти миль від Афін. Школа імени лорда Байрона — «один із широко відомих пансіонів Греції, зорієнтований на зразок англійських ексклюзивних шкіл», — звідси й назва. Либонь, там є все, що має бути в такому навчальному закладі. В учителя не більш як п'ять уроків за день.

— Цю школу неймовірно вихваляють. А сам острів — просто-таки рай земний.

— А ви самі там бували?

¹⁹ Метью Сміт (1879–1959) — англійський художник-постімпресіоніст.

Цій дамі десь під тридцять. Вроджена стара діва, така вже неприваблива, що через свої шикарні убори й надмірний макіяж геть жалюгідна, схожа на гей-шу-невдачу. Та ні, вона не бувала на цьому острові, але всі так кажуть. Я ще раз прочитав оголошення.

— А чому вони так довго барилися?

— Наскільки знаємо, вони вже мали якогось кандидата. Не від нас. Там вийшла якась жахлива плутанина.

Я знову глянув на проспект.

— Досі ми не добирали їм кандидатур, — вибачливо усміхнулася вона, виставивши завеликі зуби. — А тепер допомагаємо тільки з люб'язности.

У щонайкращій, на яку тільки спромігся, оксфордській манері я спитав, чи мож-на запросити її на ленч.

Повернувшись додому, я заповнив бланк, який дамочка принесла до ресторану, зразу ж вийшов і кинув його в поштову скриньку. З дивовижної примхи долі того самого вечора я познайомився з Алісон.

Розділ 3

Як на тодішні часи, коли ще не все дозволялося, і на свій вік, я набрався чималого досвіду в амурних справах. Дівчатам — принаймні певному їх різновиду — я подобався, мав автомашину (тоді мало хто із старшокурсників міг таким похвалитися) і сякі-такі грошенята. Був не бридкий і, що найважливіше, козиряв своєю самотністю, а кожний джигун знає, що така риса — безвідмовна зброя в завоюванні жінок. Мій спосіб полягав у тому, щоб спершу справити враження непередбачуваної, цинічної та збайдужілої людини, а тоді, на зразок фокусника, що несподівано видобуває кролика, виставити напоказ своє самотнє серце.

Хоч я не колекціонував перемог, та перед випуском з університету вже добра дюжина дівчат відділяла мене від втрати звання дівича. Однаково приємно було від любовних успіхів і від того, що романи тривали недовго. Як ото у вправного гольфіста, що зневажає свій вид спорту. Грає чи не грає — все одно йому на добре виходить. Більшість моїх романів випадала на канікули, якнайдалі від Оксфорда, бо тоді на початку навчального року можна було безкарно втекти з місця злочину. Іноді якийсь тиждень-другий тривало набридливе листування, але невдовзі я ставив самотнє серце на місце, «набирался відповідальности перед собою й усім своїм життям» і надівав маску лорда Честерфілда. Навчився так само майстерно обривати зв'язки, як і встановлювати їх.

Усе це могло б видаватися — зрештою, так і було насправді — холодним розрахунком, але мною керувала не те що безсердечність, а нарцистична впевненість у перевагах такого стилю життя. Я хибно вважав любов'ю до свободи полегшу, з якою покидав дівчат. Чи не єдине можу сказати на свою користь — я дуже рідко брехав і, перш ніж роздягнеться котра вже з ліку жертва, старався, щоб вона усвідомила різницю між розвагою в ліжку й одруженням.

Згодом, на сході Англії, справа ускладнилася. Я почав залицятися до дочки одного зі старших викладачів. Вона відзначалася типовою англійською вродою; як і я, ненавиділа провінцію й була начебто палка та жагуча. Запізно втямивши, що ця жагучість аж ніяк не безкорислива й дівчина хоче заміж, я розгубився. Нудило від думки, що вдоволення звичайнісінької тілесної потреби загрожує зіпсувати все моє життя. Яюсь одного вечора я мало не піддався цій Джанет, рідкісній дурепі, яку не кохав і не міг покохати. Довго мучив мене спогад про наше прощання у довжелезну липневу ніч — гіркі докори й ридання в машині на морському узбережжі. На щастя, я був певен — і вона знала про цю певність, — що Джанет не вагітна. Я поїхав до Лондона, твердо постановивши якийсь час триматися осторонь жінок.

Квартира на поверх нижче тої, що я винаймав на Рассел-сквері, більшу частину серпня стояла порожняком, та однієї неділі там загроюкали двері, затупотіли ноги й зазвучала музика. У понеділок я розминувся на сходах з двома нецікавими на вигляд дівчатами й почув, що вони дуже вже коротко й немилозвучно вимовляють закрите «а» — як «е». Еге ж, австралійки. І ось настав вечір того дня, коли я мав ленч із міс Спенсер-Гейг, а була це п'ятниця.

Десь о шостій у мої двері хтось постукав. Виявилось, що це огрядніша з двох дівчат.

— Привіт. Я Маргарет. Живу внизу, — вона простягла руку. Я потиснув. — Дуже рада з тобою познайомитися. У нас вечірка з випивкою. Ти б не прийшов?

— Гм, я якраз...

— Навряд чи висидиш у себе, бо ми наробимо галасу.

Звичайна річ — запросити в гості сусіда, щоб потім не нарікав на гармидер. Я завагався, а тоді низив плечима.

— Гаразд. Дякую.

— Чудово. О восьмій, га?

Вона вже була рушила від дверей, але обернулася.

— Ти прийдеш з дівчиною чи сам?

— Та ні, я тепер один.

— Ми цю справу залагодимо. Бувай.

І пішла. А я вже шкодував, що згодився.

Почувши, що внизу зібралося доволі гостей, я зійшов туди. Сподівався, що всі страшенькі дівчата — а вони завжди приходять перші — вже мають кавалерів. Двері стояли навстіж. Перейшовши через невеличкий передпокій, я став на порозі, тримаючи напоготові подарунок — пляшку алжирського червоного вина — й шукаючи оком у набитій людьми кімнаті дівчат, яких учора зустрів на сходах. Галасливі чолов'яги з австралійським акцентом, шотландець у спідниці-кілті, кілька вихідців із карибських островів. Не для мене такий гурт. Я вже намірився вислизнути звідти, аж хтось увійшов і зупинився в мене за спиною.

Була це дівчина приблизно мого віку, з невеликим наплічником і важкою валізою, у світлому макінтоші, пом'ятому й поношеному. Її обличчя й руки покривала така засмага, яку можна набути тільки за кілька тижнів під південним пекучим

сонцем. Вигоріле до білини довге волосся — незвична річ, бо за тодішньою модою дівчата носили зачіски, як у безпритульних хлопчиків. У цій прибулиці було щось німецьке чи данське — неначе й дитяче, сирітське, а однак перверсійне та гріховне. Вона відступила назад і дала мені знак підійти, коротко, блідо й нешироко усміхнувшись.

— Чи не могли б ви знайти Меггі й попросити її вийти?

— Маргарет?

Вона кивнула. Я пропхався через переповнену кімнату й застав Маргарет на кухні.

— Привіт! Ти таки прийшов.

— Тебе там хоче бачити якась дівчина з валізою.

— От тобі й на! — відрубала Маргарет, обернувшись до жінки, що стояла за нею. Я відчув щось недобре. Моя знайома повагалася й поставила на стіл літрову пляшку пива, яку мала відкоркувати. Прилаштувавшись за пухкими широкими плечима Маргарет, я рушив за нею крізь юрбу.

— Алісон! Ти ж сказала, що приїдеш наступного тижня.

— Так, Меггі, але я витратила всі гроші, — сказала прибулиця, зробивши міну заблукалої дитини й кинувши на подругу винуватий і водночас викличний погляд. — Чи повернувся Піт?

— Ні, — відповіла Меггі й додала, застережливо стиснувши голос: — Але тут Чарлі та Біл.

— *Oh merde!*²⁰ — спересердя кинула засмагла дівчина. — Мені конче треба викупатись.

— Чарлі налив у ванну по вінця води й повкидав туди пиво, щоб охолело.

Алісон зажурилася.

— Можете скористатися моєю ванною, — втрутився я. — Я живу на поверх вище.

— Так? Алісон, познайомся, це...

— Ніколас.

— Ой, справді? Я тільки-но приїхала з Парижа.

Я зауважив, що з Маргарет вона говорить майже як австралійка, а зі мною — майже як англійка.

— Звичайно. Я проведу вас.

— Спершу візьму щось переодягнутися.

Як тільки вона зайшла до кімнати, пролунали вигуки.

— Привіт, Еллі! Де ти була?

До Алісон підійшло кілька австралійців, і кожного вона цмокнула. Маргарет, одна з тих товстульок, що люблять опікуватися худорлявенькими, зразу ж відсунула їх убік.

Алісон принесла одягу на зміну, й ми рушили вгору.

— Господи Ісусе, — сказала вона. — Оті ще мені австралійці.

— Де ви побували?

²⁰ Лайно! (франц.).

— Всюди. У Франції. В Іспанії.

Ми ввійшли до мого помешкання.

— Я вижену з ванни павуків, а ви тим часом випийте чарку. Он там знайдете.

Коли я повернувся, Алісон стояла зі скляночкою віскі в руці. Знову вимушено усмінулась, за мить ця усмішка зсезла. Я допоміг їй скинути плаща. Від цієї дівчини відгонило французькими духами — ядучими, як карболка, а світло-жовта сорочка була заяложена.

— Ви внизу живете?

— Ага. Винаймаємо у складчину.

Алісон мовчки підняла склянку. Широко розставлені сірі очі — єдина невинна річ на позначеному зіпсутістю обличчі — свідчили, що тільки через обставини, а не через якусь рису характеру довелося набратися твердості, навчитися давати собі раду, причому справляти враження безрадної. Її голос, забарвлений ледь відчутним австралійським і не зовсім англійським акцентом, змінював відтінки — то різкість, то бридка носовитість, то напрочуд пікантно-масна безпосередність. Химерна дівчина, ходячий оксиморон.

— Ти сам? Тобто на цій вечірці?

— Сам.

— Підтримуватимеш мені сьогодні компанію. Гаразд?

— Гаразд.

— То повернися хвилин за двадцять. Забереш мене.

— Та я тут почекаю.

— Волю, щоб ти пішов туди, а тоді повернувся.

Ми по-змовницьки усміхнулись одне одному. Я подався до гурту. Там до мене підійшла Маргарет. Здавалося, тільки на те й чекала.

— Ніколасе, з тобою дуже хоче познайомитися одна мила англієчка.

— Боюся, що на мене вже поклала око твоя подруга.

Оглянувшись на всі боки, вона потягла мене до передпокою.

— Як би тобі сказати... Алісон... Це наречена мого брата. А сьогодні сюди прийшло кілька його приятелів.

— Ну то й що?

— Вона завжди встряє в якийсь клопіт.

— Досі нічого не розумію.

— Попросту я не хочу скандалу. Раз уже було таке.

Я був ні в сих ні в тих.

— Є такі люди, що замість когось влаштовують сцени ревнощів, — пояснила Маргарет.

— Не дозволю собі нічого поганого, — пообіцяв я.

Хтось покликав її до кімнати. Маргарет не була певна, що до мене дійшли її слова, й, мабуть, махнула рукою на цю справу.

— То ми умовилися. Ти мене зрозумів?

— Цілком.

Дівчина глянула на мене, як на шмаркача, понуро кивнула й пішла. Постоявши зо двадцять хвилин біля дверей, я непомітно вибрався на сходовий майданчик

ЗМІСТ

Передмова

7

Частина перша

13

Частина друга

57

Частина третя

453

Літературно-художнє видання

Джон Фаулз

Маг

Ідея проекту **Роман Малиновський**

Керівник проекту **Зінаїда Бакуменко**

Координатор проекту **Галина Сологуб**

Відповідальний за випуск **Олена Стратілат**

Художнє оформлення **Кіріл Кірімов**

Верстка **Ярослав Зень**

Редактор **Ярослав Довган**

Коректор **Алла Журава**

Книжка видана за підтримки
юридичної компанії «МОРІС ГРУП»

MORIS GROUP
LAW COMPANY ЮРИДИЧНА КОМПАНІЯ

Підписано до друку 12.07.2016.
Формат 60х90/16. Друк офсетний.
Гарнітура «Franklin Gothic Book».
Ум. друк. арк. 33. Наклад 10 000 пр. Зам. № .
Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а.
E-mail: corp@bookclub.ua
Віддруковано з готових діапозитивів
на ПП «ЮНІСОФТ»
Свідоцтво ДК №3461 від 14.04.2009 р.
www.tornado.com.ua
61036, м. Харків, вул. Морозова, 13Б